

ABU NASR FOROBIY ASARLARIDA TAʼLIM-TARBIYA MASALASI**Mexrixon Mirzaolimova***Namangan viloyat Yangiyoʻrgʻon tuman 2-son kasb-hunar maktabi*

Biz yashayotgan zamin qadim-qadimdan madaniyat va ziyo maskani boʻlib, xalqimiz boy madaniy merosga, yuksak qadriyatlarga ega xalqdir. Buyuk bobomiz Amir Temur, jahonga mashhur mutafakkirlarimiz Muhammad Muso al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nasr Forobiy, Abu Abdulloh Muhammad ibn Ismoil al-Buxoriy, al-Margʻinoniy, Ahmad Yassaviy, Najmiddin Kubro, Abduxoliq Gʻijduvoni, Bahovuddin Naqshband, Ahmad alFargʻoniy, Muhammad Taragʻay Ulugʻbek, Zahiriddin Muhammad Bobur, Pahlavon Mahmud va yurtimizda yashab ijod etgan boshqa koʻplab siymolar jahon fani, madaniyati va sivilizatsiyasiga ulkan hissa qoʻshganlar. Shu sababli mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev oʻz nutqlarida doimo xalqimiz boy madaniy merosini izchillik bilan oʻrganishga, undan yoshlar maʼnaviyatini shakllantirish va rivojlantirishda foydalanishga daʼvat etib kelmoqdalar. —Yoshlarimizning mustaqil fikrlaydigan, yuksak intellektual va maʼnaviy salohiyatga ega boʻlib, dunyo miqyosida oʻz tengdoshlariga hech qaysi sohada boʻsh kelmaydigan insonlar boʻlib kamol topishi, baxtli boʻlishi uchun ajdodlarimizning madaniy-maʼnaviy boyligini chuqur va har tomonlama oʻrganishimiz darkor.

Markaziy Osiyo hududida butun musulmon dunyosiga oʻzlarining asarlari bilan tanilgan, mintaqa, xususan oʻzbek faniga asos solgan, ajdodlarimizning ilmiy yutuqlarini xotirada saqlab, jahon ilmiy tafakkurini oldingi qatoriga olib chiqqan buyuk allomalar yetishib chiqqan. Ular olib borgan tadqiqotlar, ularning amalga oshirgan kashfiyotlari jahon, umuminsoniyat fani va madaniyatining oltin xazinasini tashkil etadi.

Shunday ulugʻ allomalardan biri Abu Nasr Forobiy (873-950 yillar)dir. Oʻrta asrning bir qancha ilmiy yutuqlari, umuman, Yaqin va Oʻrta Sharq mamlakatlaridagi taraqqiyparvar ijtimoiy-falsafiy tafakkur taraqqiyoti uning nomi bilan bogʻliq. U hayotlik vaqtidayoq «Ikkinchi Aristotel», «Sharq Aristoteli», «Muallimin as-soniy» («Birinchi muallim»), birinchi ustoz Aristotel boʻlgan) degan faxriy nom olgan edi. Bu uning ilmi va xizmatlariga berilgan yuksak bahodir.

Mutaffakirning taʼkidlashicha, johillar nodon, ilmsiz, maʼnaviyatsiz, maʼrifatsiz kimsalar, shuning uchun ular baxt-saodat, yuksak kamolot nimaligini tushunmaydi, ular haqida hech qanday tasavvurga ega emaslar, shu sababdan ular bunga intilmaydilar ham. «Ular, - deydi Forobiy, - baxtu-

davlat bo`lib ko`rinadigan o`tkinchi, yuzaki narsalarni, mol-dunyoni, jismoniy lazzatni, hirsu-havasni, obro`, amal, shon-shuhratni haqiqiy baxt, farovonlik deb o`ylaydilar. Shu ne`matlardan har biri jaholatdagi odamlar nazarida hayotdan maqsad, baxt-saodat bo`lib ko`rinadi». Forobiy ma`naviy-axloqiy, jihatdan nosog`lom, har qanday pastkashlik yo`li bilan o`z maqsadiga erishuvchi bunday odamlarga nisbatan salbiy munosabatda bo`ldi. Donishmandning fikricha, agar bu illatlarning oldi olinmasa, ular yildan-yilga, avloddan-avlodga o`tib, yanada chuqur ildiz otadi. Natijada johil otanalardan noqobil murakkab muammolarini hal qilishda asqotadigan muhim fikr va yo`l-yo`riqlarini topa oladi

Forobiy insonlarning eng takomillashgan jamoasi deb shahar jamoasini ko`rsatadi va uni fazilatli hamda fazilatsiz shahar jamoasiga ajratadi. Razolat va badbaxtlik, obro`parast, amalparast, hokimiyatparastlar shaharlari haqida to`xtalib o`tadi. Fazilatli shahar odamlari o`zaro birlikda, totuvlikda, ittifoqda yashaydilar, bir-birlariga yordam beradilar, deb hisoblaydi. Forobiy demokratik boshqaruv shaklini yetuk boshqaruv shakli, bunday boshqaruvga asoslangan shaharlarni esa yetuk fozil shahar deb bilmaydi, balki, yomonlikni targ`ib qiluvchi shaharlardan farq qilib, fozil shaharlarga erishuv yo`lidagi muhim bosqich deb tushunadi. Forobiy o`zining ideal jamoasida odamlarni turli belgilariga qarab guruhlariga bo`ladi. Bunda ularning diniy mazhabiga emas, balki tabiiy xususiyatlariga, qobiliyatlariga, avvalo, aqliy iqtidoriga hamda ilmlarni o`rganish va hayotiy tajriba to`plash jarayonida orttirgan bilim va ko`nikmalariga katta ahamiyat beradi. Bu jamoada insonlar ilm va yaxshi axloq yordamida baxt-saodatga erishadi. Forobiy davlatni boshqarishning turli shakllari haqida fikr yuritib, davlatni yetuk shaxs (monarxiya), yetuk xislatlarga ega bo`lgan bir necha shaxslar (aristokratiya) va saylangan shaxslar (demokratiya) boshqarishi mumkin, deb ko`rsatgan.

Ajdodlarimiz qoldirgan ma`naviy-madaniy merosda shunday fikrlar borki, ular bugungi kunda ham taraqqiyotimizning o`ziga xos yo`lini belgilashda o`z ahamiyatini yo`qotgan emas. Xalqimiz madaniyatini, milliy istiqlol mafkurasini rivojlantirishda madaniy merosimiz, undagi ilm - fan, ijtimoiy-siyosiy, ta`lim-tarbiyaga oid fikrlarni o`zlashtirish va amalga tatbiq qilish ham nazariy, ham amaliy ahamiyatga ega. Zero, «o`zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi».